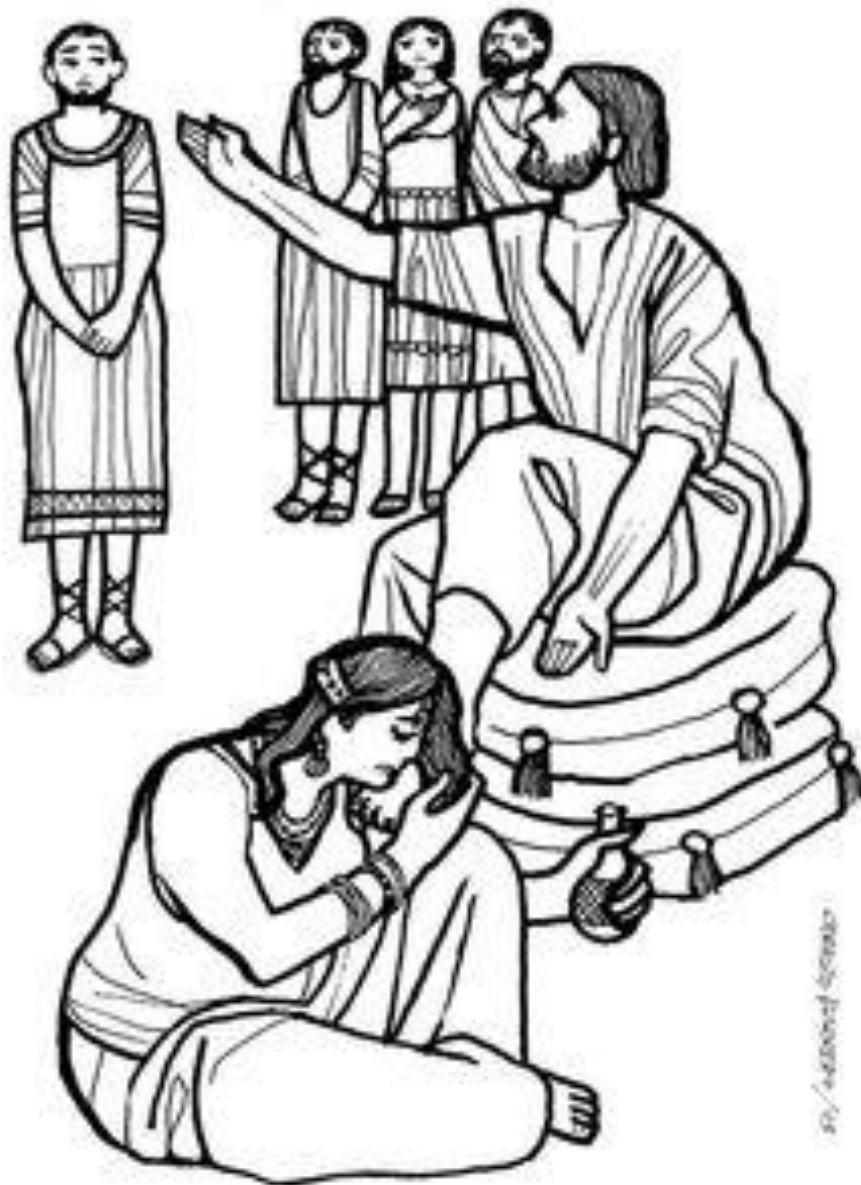

'VEILIG IN JEZUS' ARMEN'

Meditatie ds. Gerard Rinsma zondag 12 juni 2016
(*derde zondag na Trinitatis*)
Evangelielezing: Lucas 7:36-8:3

OVERWEGING

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Er is veel over Jezus gezegd en geschreven; zoveel dat het moeilijk is om te achterhalen wie hij werkelijk is geweest. Maar als u de levensbeschrijvingen over hem - de evangeliën - goed leest, en zeker als u het door de bril van vrouwen en meisjes leest, dus voor een aantal hun eigen bril, dan kan je in alle eenvoud zeggen: de historische Jezus is een man geweest – dar twijfelt niemand aan, nee, maar voeg ik er aan toe, de historische Jezus is een man geweest, bij wie vrouwen zich veilig hebben gevoeld. En dat lijkt een eenvoudige constatering, maar het was voor die tijd uitzonderlijk. Want in de toenmalige samenleving konden vrouwen zich alleen veilig voelen, mochten ze op bescherming rekenen, als ze binnen hun gouden kooi bleven. Zoals nu nog in Saoedi Arabië het geval is. Als ze hielden aan de regels, die hun vrijheid zodanig inperkten, dat ze hun leven eigenlijk achter tralies moesten doorbrengen.

Maar voordat we met verontwaardiging naar die landen wijzen: honderd jaar geleden hadden vrouwen ook bij ons ook nog geen kiesrecht,¹ en het is nog geen vijftig jaar geleden dat vrouwen in onze kerken uit de kerkelijke ambten werden geweerd.² Die achterstelling van vrouwen, die discriminatie van vrouwen was op de uitlatingen van Paulus gebaseerd, maar ook op de overtuiging dat de bestaanszekerheid, de veiligheid van vrouwen het beste gegarandeerd was, als zij zich uit eigen vrije beweging de mond liet snoeren en opsluiten in een gouden kooi. Zoals Cliff Richard lang geleden zong: *Gonna lock her up in a trunk, so no*

¹De Eerste Feministische Golf was de periode van 1880 tot 1920 waarin de vrouwenemancipatie in de eerste plaats gericht was op het verwerven van vrouwenkiesrecht. Een andere doelstelling was de toelating tot het universitaire onderwijs.

In Nederland moeten we hierbij de naam van Aletta Jacobs noemen, zij was de eerste vrouwelijke arts na haar studie aan de Rijksuniversiteit van Groningen en vestigde zich als huisarts in 1879. In 1883 eiste zij het kiesrecht, aangezien zij aan de wettelijke bepalingen en belastingverplichtingen voldeed, maar dit werd haar zelfs door de Hoge Raad geweigerd. Uiteindelijk behaalde deze stroming wel succes: vanaf 1917 konden vrouwen tot volksvertegenwoordiger worden gekozen en in 1919 kregen alle Nederlandse vrouwen boven de 23 jaar ook het actief kiesrecht. In 1919 werd Suze Groeneweg voor de SDAP in de Tweede Kamer verkozen. Een hoogtepunt kan verder de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid 1898 in Den Haag genoemd worden. De tentoonstelling, die het leven en de arbeid van vrouwen verbeeldde, trok in een half jaar tijd 100.000 bezoekers.

De Eerste feministische golf werd gehinderd door het fatsoen, dat vrouwen, meer dan mannen, maatschappelijk op hun plaats hield, en door opvattingen in kerkelijke kringen over de rol van de vrouw, en in de psychologie, waar de theorieën ook uitgingen van een traditioneel vrouwenbeeld.

De Eerste feministische golf werd in de jaren zestig gevolgd door de Tweede feministische golf.

² Gerard Dekker, De Stille revolutie

big hunk can steal her away from me. Ik ga haar opsluiten in een kooi, zodat geen enkele macho haar me van kan stelen.

Maar o wee, als een vogel haar kooi verliet en voor de vrijheid koos. Dan was ze vogelvrij, dan was ze een gemakkelijke prooi, dan was ze een .

Ik weet niet of de vrouw uit het evangelie zo'n vogel is geweest. Ze wordt door Lucas aangeduid als zondares.³ De mannelijke fantasie heeft daar door de eeuwen heen altijd wel raad mee geweten en haar niet in verband gebracht met bijvoorbeeld belastingontduiking, collaboratie met de vijand of geweldsmisdrijven. Nee, bij het woord zondares is altijd gedacht aan een vrouw met een - laat ik het neutraal noemen - losse, nee vrije seksuele moraal. En de oude kerk heeft daar nog een schepje bovenop gedaan door deze onbekende vrouw met Maria Magdalena gelijk te stellen.⁴

En Lucas – de evangelist – heeft de vrouwen, de onbekende vrouw voorop, bepaald geen dienst bewezen door het oorspronkelijke gegeven van Jezus' zalving door een onbekende vrouw om te buigen naar een moreel verhaal over schuld en vergeving. Want als u de verschillende versies naast elkaar legt, die van Marcus, Mattheus en Johannes naast die van Lucas, dan vallen de verschillen onmiddellijk in het oog: de vrouw, die we bij Markus vinden en in het evangelie van Johannes Maria, de zuster van Martha wordt genoemd, wordt van een vrouwelijk apostel van Jezus door Lukas veranderd in een publieke zondares.⁵ En opeens

³ E. Schillebeeckx om het behoud van het evangelie, 1988 pg. 36 Nieuwere studies hebben de klimaatsverandering ten opzichte van de vrouw in de oude kerk, ook in de latere gedeelten van het nieuwe testament, overtuigend ontleed. Bij Markus en Johannes komt Jezus' eigen verdediging van de vrouw nog sterk tot uiting. Uit latere apocrieven weten we ook dat er in de oerkerk een enorme strijd is geweest tussen vrouwvriendelijke en vrouwvijandige tendenties.

⁴ In de loop van de geschiedenis werd Maria Magdalena door de gevestigde waarden soms aangezien als een vrouw van lichte zeden; dit berustte echter niet op de Bijbel. Zij zou door paus Gregorius de Grote in 591 tijdens een preek in San Clemente verwisseld zijn met Maria van Bethanië (Johannes 12:1-8) en met de boetvaardige zondares uit Lucas 7:36-50 (die moeilijk dezelfde persoon kunnen zijn). In de zesde eeuw stelde Paus Gregorius I Maria Magdalena expliciet gelijk aan de boetvaardige zondares (vrouw van lichte zeden) uit Lucas 7. In die hoedanigheid is zij vaak voorgesteld in legendes en kunstwerken. Het standpunt over Maria Magdalena als zondige vrouw is door de Rooms-katholieke Kerk in 1969 nader gepreciseerd. Deze vermenging van verschillende figuren in de persoon van Maria Magdalena is een ontwikkeling in de Latijnse Kerk, die in de oosterse traditie niet heeft plaatsgevonden. De eerste bestrijder van de onjuiste voorstelling van Maria Magdalena (nl. als zondige vrouw) was Jacob Faber, die zijn bezwaren neerschreef in zijn in 1517 verschenen *De Maria Magdalena et triduo Christi disceptatio*. Sinds 1969 wordt Maria Magdalena echter niet meer als boetvaardige zondares opgenomen in de heiligenkalender.

Zie ook Met Eigen Ogen, pg. 362

⁵ Mattheus 26:6-13 6 Toen Jezus te Betanië was, in het huis van Simon de melaatse, 7 kwam een vrouw tot Hem met een albasten kruik vol kostbare mirre en goot die uit over zijn hoofd, terwijl Hij aanlag. 8 Toen de discipelen dit zagen, waren zij verontwaardigd en zeiden: Waartoe die verkwisting? 9 Want deze (mirre) had

gaat het niet om meer de verontwaardiging over de verkwisting van die kostbare mirre – die vinden we helemaal niet meer terug – maar om de levenswandel van een niet met name genoemde vrouw, die niet al te best stond aangeschreven. En daarmee geeft Lucas de gebeurtenis een morele lading en wordt het een moreel spiegelverhaal, vergelijkbaar met het verhaal over Zacheus.⁶

duur verkocht en aan de armen gegeven kunnen worden. 10 Maar Jezus merkte het op en zeide tot hen: Waarom valt gij deze vrouw lastig? Want zij heeft een goede daad aan Mij verricht. 11 De armen hebt gij immers altijd bij u, maar Mij hebt gij niet altijd. 12 Want toen zij deze mirre over mijn lichaam uitgoot, heeft zij dat gedaan om mijn begrafenis voor te bereiden. 13 Voorwaar, Ik zeg u, overal waar dit evangelie verkondigd zal worden in de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft.

Marcus 14:3-9 En toen Hij te Betanië was in het huis van Simon de melaatse, kwam, terwijl Hij aan tafel aanlag, een vrouw met een albasten kruik vol echte, kostbare nardusmirre; en zij brak de albasten kruik en goot (de mirre) over zijn hoofd. En sommigen spraken verontwaardigd tot elkander: Waartoe dient die verkwisting der mirre? Want deze mirre had voor meer dan driehonderd schellingen verkocht en aan de armen gegeven kunnen worden. En zij waren zeer verstoord tegen haar. Maar Jezus zeide: Laat haar begaan; waarom valt gij haar lastig? Zij heeft een goede daad aan Mij verricht. De armen hebt gij immers altijd bij u en gij kunt hun weldoen, wanneer gij maar wilt; maar Mij hebt gij niet altijd. Zij heeft gedaan, wat zij kon; van tevoren heeft zij mijn lichaam gezalfd voor de begrafenis. Voorwaar, Ik zeg u, overal waar het evangelie verkondigd zal worden, over de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft.

Joh. 12:1-3 Jezus dan kwam zes dagen vóór het Pascha te Betanië, waar Lazarus was, die Jezus uit de doden had opgewekt. 2 Zij richtten daar dan een maaltijd voor Hem aan en Marta bediende, en Lazarus was één van hen, die met Hem aan tafel waren. 3 Maria dan nam een pond echte, kostbare nardusmirre, en zij zalfde de voeten van Jezus en droogde zijn voeten af met haar haren; en de geur der mirre verspreidde zich door het gehele huis. John 12:4-8 Maar Judas Iskariot, één van zijn discipelen, die Hem verraden zou, zeide: 5 Waarom is deze mirre niet voor driehonderd schellingen verkocht en aan de armen gegeven? 6 Maar dit zeide hij niet, omdat hij zich om de armen bekommerde, maar omdat hij een dief was en als beheerder der kas de inkomsten wegnam. 7 Jezus dan zeide: Laat haar begaan en het bewaren voor de dag mijner begrafenis; 8 want de armen hebt gij altijd bij u, maar Mij hebt gij niet altijd.

⁵ Lucas 7:36-50 Een der Farizeeën nodigde Hem om bij hem te komen eten; en Hij kwam in het huis van de Farizeeër en ging aanliggen. 37 En zie een vrouw, die in de stad als zondares bekend stond, bemerkte, dat Hij aan tafel was in het huis van de Farizeeër. En zij bracht een albasten kruik met mirre, 38 en zij ging wenende achter Hem staan, bij zijn voeten, en begon met haar tranen zijn voeten nat te maken en droogde ze af met haar hoofdhaar, en kuste zijn voeten en zalfde ze met de mirre. 39 Toen de Farizeeër, die Hem genodigd had, dat zag, zeide hij bij zichzelf: Indien deze de profeet was, zou Hij wel weten, wie en wat deze vrouw is, die Hem aanraakt: dat zij een zondares is. 40 En Jezus antwoordde en zeide tot hem: Simon, Ik heb u iets te zeggen. Hij zeide: Meester, zeg het. 41 Een schuldeiser had twee schuldenaars. De een was hem vijfhonderd schellingen schuldig, de ander vijftig. 42 Toen zij niet konden betalen, schonk hij het hun beiden. Wie van hen zal hem dan het meest liefhebben? 43 Simon antwoordde en zeide: Ik onderstel, hij, aan wie hij het meeste geschonken heeft. Hij zeide tot hem: Gij hebt juist geoordeeld. 44 En Zich naar de vrouw wendende, zeide Hij tot Simon: Ziet gij deze vrouw? Ik ben in uw huis gekomen; water voor mijn voeten hebt gij Mij niet gegeven, maar zij heeft met tranen mijn voeten nat gemaakt en ze met haar haren afgedroogd. 45 Een kus hebt gij Mij niet gegeven, maar zij heeft, van dat Ik binnengekomen ben, niet opgehouden mijn voeten te kussen. 46 Met olie hebt gij mijn hoofd niet gezalfd, maar zij heeft met mirre mijn voeten gezalfd. 47 Daarom zeg Ik u: Haar zonden zijn haar vergeven, al waren zij vele, want zij betoonde veel liefde; maar wie weinig vergeven wordt, die betoont weinig liefde. 48 En Hij zeide tot haar: Uw zonden zijn u vergeven. 49 En die met Hem aan tafel waren, begonnen bij zichzelf te zeggen: Wie is deze, dat Hij zelfs de zonden vergeeft? 50 En Hij zeide tot de vrouw: Uw geloof heeft u behouden, ga heen in vrede!

⁶ E. Schillebeeckx om het behoud van het evangelie, 1988 pg. 36 Het verhaal van de zalvende vrouw kent een hele voorgeschiedenis. Oorspronkelijk was die zalvende vrouw allesbehalve een publieke zondares, maar reeds lang een vrouwelijke apostel van Jezus, zoals wat Lukas dan 'de Twaalf' noemt, allen mannen. Het verhaal van de zalvende vrouw vinden we in alle vier evangeliën. Een vergelijking tussen die vier openbaart heel wat over de oorspronkelijke vrouwvriendelijkheid van Jezus en van de alleroudste ieuwtestamentische traditie en over het omslaan van die vrouwvriendelijkheid in een zich afzetten van de tweede generatie christenen tegen de vrouw, in

Maar Lucas heeft daarmee een bedoeling; net zoals hij Maria aan het begin van evangelie spontaan heeft laten zingen dat haar God oog had gehad voor zijn minste dienaar, die barmhartig is van geslacht op geslacht, die uiteen drijft wie zich verheven wanen, maar wie gering is aanzien geeft, zo illustreert Lucas hier die woorden van Maria met dit verhaal. Jezus geeft de vrouw haar waardigheid terug en laat de mannen, die zich moreel en religieus ver boven haar verheven voelen een groot gezichtsverlies lijden.

*Maar eens dan komt de dag,
Dan luiden ze de klok,
Dan draag jij witte bloemen
En linten aan je rok.
Wanneer we met elkaar
Gearmd de kerk uitgaan,
Wat zullen ze dan kijken,
Daar denk ik altijd aan.
Als bij nacht...
Malle Babbe kom...*

Lennart Nijgh schreef dit lied en Rob de Nijs zal dat ongetwijfeld donderdag zingen bij ons hier in Goutum. Maar als u dit lied hoort, hoop ik dat u nog even het verhaal van Lucas denkt; ik ben ervan overtuigd dat Lennart Nijgh niet alleen aan het schilderij van Frans Hals⁷, maar ook aan het dit verhaal uit het evangelie van Lucas heeft gedacht.

een aanpassing aan de Grieks-Romeinse structuren van een mannenwereld. Gemeenschappelijk in de vier verhalen is dit: een vrouw zalft Jezus; deze zalving roept verzet op bij omstanders, maar Jezus zelf verwerpt dit verzet van mannen en trekt partij voor de vrouw. Dat zeggen alle vier evangeliën.

Maar degene die oorspronkelijk, namelijk in de Galilese traditie, die we bij Markus vinden, en in de Jeruzalemse traditie of de traditie van Bethanië, die we in het Johannes-evangelie aantreffen, een vrouwelijk apostel van Jezus was, wordt bij Mattheüs en Lukas een publieke zondares. Toch wel enig verschil, dacht ik.

⁷ Malle Babbe is een schilderij van Frans Hals, dat in de periode 1633 – 1635 is gemaakt. Het hangt in de Berlijnse Gemäldegalerie en is eigendom van de Stiftung Preußischer Kulturbesitz. Het is ook onder de namen Hille Bobbe en de Heks van Haarlem bekend.

Het schilderij meet 75 × 64 cm en toont het borstbeeld van een oudere lachende vrouw, die aan de hoek van een tafel zit. Met haar rechterhand houdt de vrouw de greep van een metalen bierkroes vast, die op tafel staat. Het deksel van de kroes is geopend. Op de linkerschouder van de vrouw zit een uil. De kleding van de vrouw is eenvoudig en komt overeen met de mode rond 1630. Het gezicht is door de lach en de toegeknepen ogen in een grimas veranderd. De manier van schilderen is ongebruikelijk voor de 17e eeuw en lijkt meer op die van de Impressionisten uit de 19e eeuw.

Want in beide gevallen krijgt de gevallen vrouw haar waardigheid terug. In het lied doordat de ik-persoon met haar trouwt: in de kerk en zij bij die gelegenheid witte bloemen mag dragen.⁸ Bloemen die verwijzen naar zuiverheid en reinheid. En in het evangelie, doordat Jezus ten overstaan van zijn gastheer, ten overstaan van de heren aanwezig haar zonden publiekelijk vergeeft.

Daarmee legt Jezus een bom onder het moreel universum van zijn tijd. Daarmee blaast hij heel het morele denken van zijn tijd van de troon. In onze tijd te vergelijken met bijvoorbeeld wanneer Jezus gearmd met Sylvana Simons op televisie zou verschijnen en daarmee alle verontwaardiging over haar persoon als hypocriet ontmaskeren.

En daarom zegt Jezus tot hem: Lieve Simon, je bent een wijze farizeeër, maar mag ik je eens een verhaal vertellen?' Farizeeërs zijn dol op verhalen. De vrome farizeeër, want dat was Simon, zegt daarop precies wat Jezus van hem verwachtte.

Maar wat Jezus er eigenlijk aan toevoegt is dit: luistert naar wat jullie rabbi's je vertellen, modern uitgedrukt: want ze hebben de juiste leer, de orthodoxie maar volgt ze niet na in wat ze doen. De buitenkant van de beker en de schotel reinigen jullie, maar jullie eigen binnenkant is vol roofzucht en slechtheid. Jullie geven tienden van munt, wijnruit en andere kruiden, maar gaan voorbij aan de gerechtigheid en de liefde tot God; in feite zijn jullie allemaal religieuze kruideniers, die bij elk schep haar-scherp afwegen en flemend vragen: mag het een onsje meer zijn?

En als Jezus merkt dat zijn mannelijke omstanders hun wenkbrauwen fronsen, dan geeft hij als enige verklaring voor zijn handelen: wie zo lief kan hebben als deze vrouw, wie zo zijn dankbaarheid tot uitdrukking kan brengen, wie zo zijn genegenheid kan uiten, ver bo-

⁸ Reeds in de oudste culturen gold de witte lelie als symbool van licht, alsmede van vrede, opstanding en koninklijke waardigheid. Zij wordt aangeduid als een tedere bloem. In het jodendom werd zij beschouwd als aanduiding van de stam Juda. In het christendom zinnebeeld van onschuld, zuiverheid, maagdelijkheid en de ongehuwde levensstaat. Dat is des te opvallender, omdat de stamper van de bloem toch ook als fallus-symbool wordt beschouwd.

Deze bloem geldt bij uitstek in de christelijke cultuur als het symbool voor de reinheid, de maagdelijkheid, de ongehuwde levensstaat. In de christelijke kunst worden maagden, zowel mannen als vrouwen met de lelie afgebeeld. Als de engel Gabriël aan Maria komt zeggen dat zij een kind zal ontvangen, draagt hij vaak een lelie in de hand. De bloem staat ook wel ergens op de afbeelding in een vaas: verwijzing naar Maria's maagdelijkheid. Ook Jozef, Jezus' voedstervader, wordt meestal voorzien van een lelie; hij heeft immers Maria's maagdelijkheid gerespecteerd en behoed door zelf maagdelijk te blijven. Soms worden ook Maria's legendarische ouders, Anna en Joachim, met een lelie afgebeeld. Op kerstafbeeldingen wijst zij op Maria's Onbevleete Ontvangenis. Onder de heiligen die een lelie bij zich hebben, neemt Antonius van Padua een belangrijke plaats in. Daarnaast noemen we nog Franciscus van Assisi, Dominicus, Casimir, Clara van Montefalco, Filippus Neri, Catharina van Siena, Franciscus Xaverius en Aloysius van Gonzaga.

ven woorden uit, ver boven alle clichés uit, in handelingen, gebaren, die rechtstreeks vanuit het hart, vanuit de ziel komen, die mag rekenen op een zelfde antwoord, reactie. Want liefde – ook al kom zij van een kant – vraagt om een antwoord, sterker doet een appel om omgekeerd ook liefde te hebben. En liefde is bereid om alles wat die beantwoording in de weg staat, al zou het ook veel zijn, uit de weg te ruimen en uit de weg te doen.

*Om ooit met elkaar
Gearmd de kerk uitgaan,
Wat zullen ze dan kijken,
Daar denk ik altijd aan.*

Jezus heeft op een goede manier van vrouwen gehouden. En daarom hebben vrouwen zich bij hem veilig gevoeld. Voor hun veiligheid hoefden ze niet in een kooi, in een klooster. Jezus had ook geen harem zoals David en Salomo en noem maar op, maar ze volgden hem uit vrije wil; in het gevolg van Jezus was hun veiligheid gegarandeerd en mochten ze als vrije vogels vliegen net zoals alle andere vogels. En daarom vertelt Lucas dat naast de twaalf discipelen er ook enkele vrouwen meetrokken: Maria uit Magdala, bij wie zeven demonen waren uitgedreven, Johanna, de vrouw van Chusas, de rentmeester van Herodes, en Susanna – en nog tal van anderen, die uit hun eigen middelen voor hen zorgden. En inmiddels zijn we 2000 jaar verder en lijken vrouwen meer dan ooit te voren in vrijheid veilig te kunnen zijn en veilig te zijn in vrijheid, dan nog is er in andere kerkgenootschappen, andere religies, en andere landen nog een hele lange weg te gaan; dan nog moeten wij uiterst waakzaam blijven om te voorkomen dat de vrijheid, die Jezus aan vrouwen heeft geschonken, weer in slavernij ontaardt. Amen.